

Ayhan Aktar: “Kıymetsiz” askerler: Çanakkale Cephesi’nde Yezidîler

Posted on 21/09/2017

Osmanlı İmparatorluğu’nun Van, Musul, Halep ve Diyarbakır vilayetlerinde yoğunlaşmış olan Yezidî nüfus, 1840 yılında çıkan askerlik mükellefiyetiyle ilgili yasadan rahatsız olmuşlardı. 1849 yılı Ağustos ayında, Yezidîlerin temsilcilerinden oluşan bir grup İstanbul’a gelmiş ve kendilerinin “haric-i mezhep” olduklarını -yâni Müslüman olmadıklarını!- ve bu nedenle aynen gayri Müslimler gibi “bedel” ödeyerek askerlik mükellefiyetinden kurtulmak istediklerini belirtmişlerdir.

Bu konuda Babiâli’ye verdikleri dilekçe ilk anda reddedilmiştir. O yıllarda Musul civarında Ninova’da Asur medeniyetine ilişkin arkeolojik kazılar yapan Sir Austen Henry Layard, Yezidîlerin durumunu İstanbul’daki İngiliz Büyükelçisi Sir Stratford Canning’e anlatmıştır.1 Bunun üzerine, Sir Canning, Babiâli nezdinde duruma müdahale etmiş ve böylece Yezidîler “bedel-i nakdî” ödeyerek askerlik hizmetinden muaf tutulmuşlardır.2

Babiâli, Yezidîlerden para toplamış, fakat onlara gayri Müslim statüsü vermemiştir. Bu uygulama 1872 yılına kadar devam etmiştir. O dönemde Musul’daki 6. Ordu Kumandanı Rauf Paşa, Yezidîlere askerlik mükellefiyetinin uygulanması amacıyla Miralay Mehmet Tahir Bey’i Musul’a yollamış ve Yezidî topluluk içinde askerlik yaşına gelmiş erkek nüfusun listesini çıkarttırmıştır. Duruma itiraz eden Yezidîlere “neden askerliğe karşı oldukları” sorulmuş, onlar da bu konuda yönetime bir dilekçe vermişlerdir.

Dilekçede, askerlik hizmetinin neden kendi dinî anlayışlarına aykırı olduğunu on dört maddede özetleyen Yezidîler, 1875 yılından sonra da askerlik hizmetinden muaf tutulmuşlardır.

Eğer tarihimizde “vicdani ret” konusunda ısrarlı bir grup aranacak olursa, herhalde Yezidîlerin bu konuda ilk örneği oluşturduklarını söyleyebiliriz.

Sultan II. Abdülhamid döneminde, Yezidîler üzerindeki askerlik baskısı devam etmiş, bu kez Halep çevresindeki Yezidîler askerlik yapmayı kabul ederken, Musul’dakiler itiraz etmiştir. Hatta bir kısım Yezidîler köylerini terk ederek, sırf askere alınmamak için Rusya’ya göç etmişlerdir.³

II. Abdülhamid döneminde (1876-1909) Yezidîlerin din değiştirerek İslamiyet’i kabul etmeleri konusunda baskılar da artmıştır. 1892 yılında Yezidîlerin üzerine “Fırka-i Islahiye” Kumandanı Ömer Vehbi Paşa komutasında askerî birlikler gönderilmiş ve Yezidîlere karşı çok ciddi baskı ve şiddet uygulanmıştır.⁴

İslamiyet’i kabul etmek istemeyen Yezidî reisleri ise sürgün edilmişlerdir. Baskı ve şiddetle din değiştirmeye zorlama politikasının sonuç vermediğini gören hükümet, daha sonra bu politikasından geri adım atmıştır. 1904 yılında Musul Valisi olan Mustafa Nuri Paşa, Yezidîlere karşı son derece iyi davranmış, Yezidîlerin kapatılmış olan ibadethaneleri açılmış ve ellerinden alınmış olan kutsal emanetleri geri verilmiştir. 1908’de, İkinci Meşrutiyet’in ilanı sonrasında, Yezidîler de diğer Osmanlı vatandaşları gibi II. Abdülhamid’in baskı rejiminden kurtuldukları için sevinmişlerdir.

Dipnotlar:

1) Sir Austen Henry Layard (1817-1894) İngiliz seyyah, arkeolog, sanat tarihçisi ve diplomat. O yıllarda bölgede kazı yapan Layard, daha sonra *Nineveh and its remains: with an account of a visit to the Chaldean Christians of Kurdistan, and the Yezidis, or devil-worshippers, and an enquiry into the manners and arts of the ancient Assyrians* (Londra: John Murray, 1848-1849) isimli 2 ciltlik eserini yayımladı. Sir Layard, 1877 ile 1880 yılları arasında İstanbul’da İngiliz Büyükelçisi olarak görev yapmıştır.

2) Bkz. Edip Gölbaşı, “The Yezidis and the Ottoman State: Modern Power, Military

Conscription, and Conversion Policies, 1830-1909.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2008, Bölüm III.

3) A.g.y.

4) Selim Deringil, The Well-Protected Domains: Ideology and the Legitimation of Power in the Ottoman Empire, 1876-1909. Londra: I. B. Tauris, 1998, s. 71.

Kaynak: mamasyria.blogspot.de